

v tem kompleksnem času so postale tako silovite in bremena družbe tako velika, da je ljudstvo v Sloveniji svoje nezadovoljstvo izrazilo tudi z glasnim nasprotovanjem privilegiranim političnim elitam in neoliberalnim politikam. Upor je za Rizmana nekaj, kar v zdravih demokracijah ne sme umanjhati, saj so prav kritične množice tisto, kar lahko in mora prispevati k razreševanju družbeno-političnih zagat in kriz. To pa je tudi ena izmed ključnih in tudi zaključnih analitičnih gest Rizmana v tej knjigi: posamezniki kot deli družbe morajo ohranjati kritičnost in jo tudi pokazati, saj je sodobna družba, pa ne le slovenska, prepredena z neenakostmi, izključevanji in nepravilnostmi, ki smo jih vsi skupaj na takšen ali drugačen način dolžni ne le naslavljati, ampak tudi odpravljati.

V uvodu recenzije smo izpostavili, da zbrani analitični prispevki ddr. Rudija Rizmana pričajo o njegovi neumornosti medijskega objavljanja skozi pretekla leta in o številčnosti tematik, ki se jih loteva. V zaključku lahko dodamo, da sistematična ureditev prispevkov v obširne sklope daje odličen vpogled v sodobne relevantne teme, s katerimi ne le seznanja bralca, temveč mu jih tudi pojasnjuje. Prispevki, sicer že objavljeni v številnih pri nas relevantnih tiskanih medijih, so namenjeni ne le »ozki« družboslovni in humanistični znanstveni srenji, temveč z njimi nagovarja tudi širšo javnost. Prav zaradi ne pretirano kompleksnega strokovno-znanstvenega jezika je knjiga dostopna v smislu njene razumljivosti, bralec pa

bo lahko zaradi kritične drže avtorja probleme sodobnih družb bral v luči, ki ga bo spodbujala k angažirani drži pri razreševanju ali odpravljanju teh problemov.

Marko HOČEVAR
(brez institucionalne pripadnosti)

Susan George
Kdo vas je pa izvolil?
Vzpon nelegitimne oblasti korporacij in zaton demokracije
Ciceron, Mengeš 2015,
199 strani, 24,97 EUR
(ISBN 978-961-6627-57-3)

Susan George je uspela v knjigi *Kdo vas je pa izvolil?* prikazati večplastnost političnih procesov ter prepletanje politične in ekonomske moči. Georgova pokaže prepletanje finančnih, gospodarskih ter političnih elit, ki krojijo svet, sledeč interesom transnacionalnih korporacij oziroma interesom kapitala. Analiza omogoča vpogled v odločevalske procese, pri tem pa avtorica poudarja vlogo lobijev in izpostavlja moč transnacionalnih korporacij pri sprejemanju političnih odločitev, ki jih izvršujejo določene institucije in organizacije, ki pa niso podvržene demokratičnemu nadzoru.

Knjiga je jasno in koncizno napisana. Struktura knjige, ki je razdeljena na pet poglavij, poleg uvoda in zaključka, omogoča zelo hitro branje. V uvodnem poglavju, ki predvsem služi za pojasnjevanje določenih pojmov, Georgova izpostavi nelegitimno

moč korporacij, ki jo imajo v političnih procesih. V prvem poglavju avtorica analizira vlogo lobijev in »megalobijev«, ki zastopajo interese transnacionalnih korporacij (TNK). V drugem poglavju, ki je najdaljše, in tudi v tretjem poglavju Georgova analizira različne transnacionalne sporazume med Združenimi državami Amerike (ZDA) in Evropsko unijo (EU) s posebnim poudarkom na genealogiji procesa nastajanja TTIP-a (*Transatlantic Trade and Investment Partnership*). V četrtem poglavju avtorica uspe odpreti popolnoma nove razsežnosti neoliberalnega vladovanja (upravljanja – *governance*). Georgova spregovori o čedalje večji moči in vlogi, ki jo igrajo TNK v delovanju Organizacije združenih narodov ter na tak način vplivajo na globalno vladovanje. V zadnjem poglavju pa avtorica razgrne politično in ekonomsko moč in vpliv, ki ju ima Svetovni gospodarski forum, ki se vsako leto sestaja v Davosu (»davoški razred«), na sprejemanje pomembnih političnih odločitev tako na nacionalni kot tudi na nadnacionalni ravni. Zaključek pa razkrije določen optimizem Georgove po prihodu Jean-Clauda Junckerja na čelo Evropske komisije, ki pa se je do danes, po vsej verjetnosti, razblinil.

Največ prostora avtorica nameni analizi TTIP-a (*Transatlantic Trade and Investment Partnership*, Čezatlantsko trgovinsko in naložbeno partnerstvo). Gre za sporazum med ZDA in EU. Prvotni naziv sporazuma naj bi bil *Transatlantic Free Trade Agreement* (TAFTA). To je bil predlog

ameriške strani, a so zaradi slabega spomina, ki še živi zaradi sporazuma NAFTA (*North American Free Trade Agreement*), ki je začel veljati leta 1994 in ima izjemno negativne posledice za gospodarstvo Mehike, ta naziv opustili. Že od same pobude takšnega sporazuma je celoten proces izjemno nejasen, nepregleden in nedemokratičen. Pogajanja o besedilu tega sporazuma so tajna. Georgova izpostavi, da se s TTIP-om poskuša pravnokodificirati cilji in interesi TNK iz ZDA in EU. Jasno, TNK pišejo in narekujejo vsebino sporazuma. Za boljše razumevanje tega procesa Georgova naredi tudi zgodovinski pregled različnih pobud, sporazumov in manifestov, ki so tlakovali pot k TTIP-u. Leta 1995 je bil ustanovljen *Transatlantic Business Dialogue* (TABD). Nekaj let pred tem pa je bil ustanovljen tudi *European American Business Council*. TABD predstavlja forum za pripravo TTIP-a. Avtorica zelo lucidno poudari, da TTIP ni prostotrgovinski sporazum, temveč je »Listina o pravicah in svoboščinah transnacionalnih korporacij«.

Obstajajo tudi zelo konkretne »nevarnosti«, ki bodo posledica sprejetja TTIP-a: prišlo bo do zniževanja standardov v kmetijstvu kot tudi pri uporabi različnih kemičnih snovi. Velik problem predstavljajo tudi intelektualna lastnina in patenti, predvsem v farmacevtski industriji, kjer se privatizirajo profiti, ob tem pa se tudi omeji dostopnost ljudi do zdravil. Kot pika in i sledi še ena izjemno »inovativna« zamisel – ustanovljena naj bi bila, seveda po potrebi, posebna razsodišča,

ki bi odločala o potencialnih sporih med konkretno TNK in nacionalno državo. Poleg vsega bi *Investor to State Dispute Settlement* (ISDS) deloval samo enosmerno. Vlagatelji, korporacije bodo lahko tožili države, če te ne bodo delovale v cilju maksimiziranja dobičkov. Jasno, obratno naj ne bi veljalo - države ne bi mogle tožiti korporacij. Ta raziščišča bi bila zasebna, financirala bi se iz žepov kapitala.

Georgova zelo pazi tudi na terminologijo, ki jo uporablja. Od uvoda naprej poudarja neustreznost besede »deležniki« (staekholder) ter s kratko etimologijo izraza pokaže, da je ta beseda primerna v zasebnih in poslovnih zadevah, v kapitalskih krogih, nikakor pa ne v političnih procesih, kjer »deležniki« nadomeščajo državljanje. Gre za privatiziranje javne sfere že na ravni besed.

Kljub izjemni analizi velja izpostaviti tudi tri pomanjkljivosti knjige. Georgova uspe prikazati številne »grehe« TNK, njihovo moč, ki izhaja iz akumuliranega kapitala, vendar avtorica ne govori eksplicitno o kapitalizmu. To je zagotovo eden izmed najbolj problematičnih delov te študije. Čeprav Georgova že v uvodu pove, da ta knjiga ne sodi med teorije zarote, človek lahko zares dobi takšen občutek. To pa je posledica ravno tega, da avtorica ne umesti lastne analize in kritike lobijev, korporacij, Evropske unije ter različnih pogodb in partnerstev v širši kontekst, v delovanje in reprodukcijo (finančnega) kapitalizma. Manjka neka struktura, ki omogoča vse to, o čem Georgova govori. Brez kritike kapitalizma ali

vsaj poimenovanja načina produkcije ter odnosov na mikroravni hitro lahko zabredemo v pusto moraliziranje ali pa, kot že rečeno, v teorije zarote.

Drugič, zdi se nam, da je koncept demokracije uporabljen dokaj problematično. Na začetku je jasno, da Georgova razume demokracijo kot parlamentarno/predstavniško demokracijo, proti koncu knjige pa bralec dobi občutek, da je demokracija lahko dosti več kot zgolj predstavniška demokracija. Ob tem pa avtorica tudi vztraja, da je predstavniška demokracija, ki naj bi bila utemeljena na razsvetljenskih vrednotah, ki pa jih Georgova eksplicitno ne navaja, najboljša možna vladavina od vseh. Ob takšnih izhodiščih ne čudi, da zgolj težko misli krizo predstavniške demokracije.

V povezavi z demokracijo, ki naj bi izhajala iz razsvetljenskih norm, moramo posebej izpostaviti problematičnost sklicevanja na razsvetljensko tradicijo, ki naj bi jo po avtoričinem mnenju poskušali obdržati ter razširiti in izboljšati. Kaj pa če bi začeli s ravno z analiziranjem in kritiko razsvetljenstva? Avtorica gre prelahko čez dejstvo, da je projekt razsvetljenstva vedno vključeval rasizem, kolonializem ter ustvarjanje binarne pozicije mi-oni, ki pa je bila osnova za izključevanje drugih in drugačnih.

Kljub določenim kritikam in pomislekom ostaja knjiga izjemno analitično delo, ki ponuja vpogled v delovanje mednarodnih in nadnacionalnih institucij, ki legitimnost iščejo pri korporacijah in kapitalu, ne pa pri ljudstvu. Knjiga se vseskozi ukvarja

z razmerji moči v kapitalistični formaciji (čeprav avtorica to zamolči), ki so prisotna tukaj in zdaj, ter ima posledično izjemen pomen za politologijo ter za razumevanje perpetuiranja *statusa quo*.